

Zbigniew CIEKANOWSKI

Wpływ czynników warunkujących poziom bezpieczeństwa państwa

We współczesnym świecie, oprócz ustroju i systemu społeczno-ekonomicznego, na działalność państwa – w odniesieniu do bezpieczeństwa i gospodarki narodowej oraz możliwości wyboru w tych dziedzinach – wpływa wiele czynników. Bezpieczeństwo Polski na przestrzeni ostatnich kilku lat kształtuje się w zupełnie odmiennych niż dotąd warunkach. Zmiany, jakie zaszły w Europie Środkowej i Wschodniej, stworzyły nowe uwarunkowania bezpieczeństwa państwa. Polska stanowi granicę między zjednoczoną Europą a państwami budującymi młode demokracje. Państwo funkcjonuje w bliższym lub dalszym otoczeniu międzynarodowym mającym wpływ na tworzenie się i funkcjonowanie różnych uwarunkowań dotyczących zarówno bezpieczeństwa, jak i gospodarki narodowej.

Uwarunkowania bezpieczeństwa państwa ogólnie można podzielić na **zewnętrzne i wewnętrzne**. Bezpieczeństwo państwa wymaga ciągłej analizy, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych uwarunkowań i czynników, jakie mają wpływ na środowisko, w którym znajduje się Polska.

Do najistotniejszych **zewnętrznych uwarunkowań** bezpieczeństwa Polski, możliwych do identyfikacji dziś i możliwej do przewidzenia przyszłości w kontekście sytuacji międzynarodowej, należą:

- stosunki Polski z państwami sąsiednimi;
- obecność i pozycja Polski w strukturach euroatlantyckich;
- sytuacja legislacyjno-prawna stabilizująca europejskie bezpieczeństwo, w obliczu nowych wyzwań politycznych, ekonomicznych, militarnych i cywilizacyjnych¹.

Relacje Polski z państwami najbliższego otoczenia nie stwarzają bezpośrednich zagrożeń. Polska jest krajem członkowskim Unii Europejskiej oraz podpi-

¹ Por. S. Koziej, F. Wołkiewicz, *Podstawowe założenia polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej*, AON, Warszawa 1998, s. 15.

sała układy regulujące wzajemne stosunki z wszystkimi krajami sąsiadującymi. Nasze stosunki wolne są od jakichkolwiek wzajemnych roszczeń terytorialnych i sporów na tle mniejszości narodowych. Dodatkowym pozytywnym czynnikiem, zmniejszającym zwłaszcza zagrożenia o charakterze militarnym, są ograniczenia i system monitorowania aktywności wojskowej, jakim podlegają państwa europejskie.

Prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu zbrojnego w naszym regionie jest w chwili obecnej niewielkie. Ryzyko przeprowadzenia przez którekolwiek państwo niespodziewanego ataku jest dziś znikome. Wejście do Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego zmieniło geopolityczną pozycję Polski, przekreśliło ostatecznie skutki porządku jałtańskiego i podziału Europy na strefy wpływów.

Członkostwo w NATO dało Polsce najpełniejsze, trwałe gwarancje bezpieczeństwa. Uczyniło Polskę członkiem wspólnoty demokratycznych i stabilnych państw. Niewątpliwie przynależność tę gruntuje uczestnictwo Polski w Unii Europejskiej i funkcjonowanie w jej strukturach.

Korzystne przemiany nastąpiły w naszym bezpośrednim otoczeniu. Żyjemy w Europie pogłębiającej się integracji, w której aktywnie uczestniczymy. Większość naszych sąsiadów jest członkami lub podąża do członkostwa w zachodnich strukturach bezpieczeństwa.

Jednocześnie pojawiły się nowe zagrożenia i wyzwania, również w naszym najbliższym otoczeniu, związane przede wszystkim z naruszaniem praw człowieka i wolności obywatelskich, z napięciami gospodarczymi i konfliktami etnicznymi oraz próbami tworzenia alternatywy dla europejskiej integracji, opartymi na niektórych doświadczeniach byłego Związku Radzieckiego. W związku z tym zaistniała potrzeba aktualizacji obowiązujących dokumentów, a w rzeczywistości – wypracowania nowej postaci polityki bezpieczeństwa.

Konieczność zmian wynikała nie tylko z przemian, jakie się dokonały w sferze bezpieczeństwa europejskiego, ale także z potrzeby odpowiedniego przygotowania się do reagowania na kryzysy, które w bezpośredni bądź pośredni sposób zagrażałyby bezpieczeństwu i stabilności zarówno Polski, jak i jej najbliższego otoczenia. Członkostwo w NATO z czasem przestało być celem polskiej polityki bezpieczeństwa, a stało się instrumentem służącym realizacji polskiej racji stanu oraz sposobem wykorzystania nowych możliwości naszej polityki zagranicznej. Udział w strukturze sojuszniczej spowodował również zharmonizowanie naszej strategii i planów obronnych z wytycznymi przyjętymi w ramach wspólnego planowania strategicznego NATO².

Zmiany te znalazły odzwierciedlenie w podstawowych dokumentach dotyczących bezpieczeństwa państwa. Tworzy je zbiór następujących dokumentów:

² Por. R. Przemyski, *Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście bezpieczeństwa i obronności państwa*, Generalny Zarząd Planowania Strategicznego Sz. Gen. WP, Warszawa 2003, s. 7.

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej³;
- Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej⁴;
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej⁵;
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej⁶;
- Ustawa o stanie klęski żywiołowej, z 18 kwietnia 2002 roku⁷;
- Ustawa o stanie wyjątkowym, z dnia 21 czerwca 2002 roku⁸;
- Ustawa o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy SZ i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 29 sierpnia 2002 roku⁹;
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie sposobu tworzenia gminnego zespołu reagowania, powiatowego i wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej i ich funkcjonowania, z dnia 3 grudnia 2002 roku¹⁰;
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym¹¹.

Polska realizowała te cele z poszanowaniem prawa międzynarodowego, zgodnie z postanowieniami Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz dokumentów Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Respektując suwerenność innych krajów, Polska nie dąży do umacniania własnego bezpieczeństwa kosztem bezpieczeństwa innych państw. Polska realizuje własne interesy w zgodzie ze wspólnymi wysiłkami zmierzającymi do umocnienia bezpieczeństwa w Europie i na świecie oraz nie ma roszczeń terytorialnych wobec żadnego państwa. Nie traktuje żadnego państwa jako wroga. Wszelkie spory będzie rozwiązywać zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego.

Środowisko bezpieczeństwa Polski podlega ciągłym i dynamicznym zmianom. Mają one generalnie pozytywny kierunek i stwarzają korzystne warunki dla rozwoju współpracy z naszymi partnerami. Polska nie musi stawiać czoła w przewidywalnej przyszłości egzystencjalnemu zagrożeniu. Pozostaje wszakże ryzyko i niepewność, które mogą przekształcić się w konflikty, w tym również w naszym bezpośrednim otoczeniu.

Głównym czynnikiem stabilności polityczno-wojskowej na kontynencie jest Sojusz Północnoatlantycki. Polska wnosi i będzie wnosić swój wkład w umacnianie Sojuszu, utrzymanie jego zdolności do wypełnienia podstawowych zadań

³ Konstytucja RP z 02.04.1997 r., art. 5.

⁴ Przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.

⁵ Przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 23 maja 2000 r.

⁶ Przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 8 września 2003 r.

⁷ Dz. U. nr 62 poz. 558 z 2002 r.

⁸ Dz. U. nr 113 poz. 985 z 2002 r.

⁹ Dz. U. nr 156 poz. 1301 z 2002 r.

¹⁰ Dz. U. nr 215 poz. 1818 z 2002 r.

¹¹ Dz. U. nr 98 poz. 978 z 2004 r.

bezpieczeństwa, a to oznacza zapewnienie stabilnego euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa, służyć jako forum konsultacji oraz jako instrument odstraszania i obrony. Oznacza także – w ramach procesu wzmacniania bezpieczeństwa i stabilności – konieczność wnoszenia wkładu dla zapobiegania konfliktom i opanowywania kryzysów oraz rozwijania partnerstwa, współpracy i dialogu z innymi państwami na obszarze euroatlantyckim. Priorytetem Polski jest zachowanie przez Sojusz zdolności do wypełniania jego funkcji jako organizacji obrony zbiorowej.

W naszej, a także sojuszniczej ocenie, agresja konwencjonalna na dużą skalę przeciwko Sojuszowi jest mało prawdopodobna, istnieje jednak możliwość pojawienia się takiego zagrożenia w dłuższym czasie. Polska wraz z pozostałymi sojusznikami jest wystawiona na różnorodne ryzyko militarne i pozamilitarne, o wielokierunkowym i czasami trudnym do przewidzenia charakterze. Składa się na nie niepewność i niestabilność na obszarze euroatlantyckim i wokół niego, a także możliwość kryzysów regionalnych na obrzeżach Sojuszu. Niektóre państwa na tym obszarze znajdują się w obliczu poważnych trudności o podłożu ekonomicznym, społecznym i politycznym. Rywalizacje etniczne i religijne, spory terytorialne, niewystarczające bądź nieudane próby reform, naruszenia praw człowieka, rozpad państw mogą prowadzić do lokalnej bądź nawet regionalnej destabilizacji.

Polska musi nadal brać pod uwagę znaczące siły konwencjonalne rozmieszczone w pobliżu jej granic oraz istnienie potężnych sił nuklearnych poza Sojuszem Północnoatlantyckim¹². Źródłem niepokoju jest rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia. Interesy bezpieczeństwa Polski mogą być także wystawione na szwank poprzez akty terroru, sabotażu i przestępczości zorganizowanej, zakłócenia dostaw surowców o żywotnym znaczeniu, a także poważne zagrożenia środowiska naturalnego. Istnieje także zagrożenie ze strony obcych służb specjalnych. Działania podejmowane w tej dziedzinie mają nie mniej ważny aspekt sojuszniczy: nasza wiarygodność zależy również od naszej „szczelności” w tej sferze.

Ogólnie można stwierdzić, że na płaszczyźnie zewnętrznej uwarunkowania polityczne bezpieczeństwa ekonomicznego odnoszą się do ustroju politycznego oraz przynależności do określonego bloku państw (organizacji), a także do charakteru stosunków wypracowanych z innymi państwami i organizacjami (blokami państw).

Radykalne przemiany ustrojowe zawsze powodują okresowy wzrost zagrożeń wewnętrznych. W zbiorze uwarunkowań wewnętrznych polityki bezpieczeństwa państwa dostrzec i wyróżnić trzeba przede wszystkim czynniki polityczne, ekonomiczne, społeczne itp., które mogą mieć zarówno charakter kreatywny, jak i destrukcyjny. Jeśli nabierają charakteru destrukcyjnego, to nie tyl-

¹² Por. R. Przemyski, *Strategia wojskowa...*, s. 9.

ko osłabiają one potencjał państwa, ale również zwiększają jego podatność na presje zewnętrzne.

Nieuniknione koszty społeczne kryzysu gospodarczego, przeprowadzanych głębokich reform rynkowych, a zwłaszcza bezrobocie, sprzyjają szerzeniu się frustracji, rozprężenia, wzrostowi przestępczości i innych patologicznych zjawisk społecznych. W tych warunkach może tworzyć się atmosfera sprzyjająca rozprzestrzenianiu się groźnych tendencji szowinistycznych lub nacjonalistycznych. Głównym środkiem przeciwstawienia się tym zagrożeniom jest maksymalne przyspieszenie procesu przemian i skracanie okresu przejściowego. Przedłużanie okresu przebudowy niosłoby ze sobą nieuchronnie pogłębienie napięć i zaburzeń społecznych.

Procesy demokratyzacji systemu politycznego, wprowadzenie gospodarki rynkowej i liberalizacja stosunków społecznych wymagały zmiany starych struktur i nawyków. Postęp przemian był i do dziś jest czasem hamowany zarówno przez niewydolność części aparatu administracyjnego, jak i przez świadomą opozycję sił ekstremistycznych. Występują też nawyki świadomościowe, będące wynikiem długoletnich nawyków, a utrudniające społeczną adaptację do nowych warunków¹³.

Przez dziesiątki lat pojęcie bezpieczeństwa narodowego nabrało w rozumieniu Polaków znaczenia swoistego kanonu. Ten stereotyp nadal funkcjonuje. Daje się zauważyć, iż zbyt wolno kształtuje się w świadomości Polaków całościowe rozumienie uwarunkowań bezpieczeństwa i składających się na nie czynników: politycznych, militarnych, gospodarczych i społecznych – zwłaszcza kwestii społecznych, demograficznych, etnicznych, religijnych, światopoglądowych, a szczególnie ekologicznych.

Stosunek społeczeństwa do spraw bezpieczeństwa i obronności jest na ogół pozytywny, choć zróżnicowany w zależności od wieku, wykształcenia i miejsca zamieszkania. Zdecydowanie największe znaczenie przypisujemy bezpieczeństwu granic i ich szczelności. Wojsko postrzegane jest przez zdecydowaną większość społeczeństwa jako jedna z głównych instytucji życia społeczno-politycznego, wnosząca decydujący wkład w zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Z drugiej zaś strony tkwi w naszej pamięci powszechna niechęć do odbywania zasadniczej służby wojskowej. Na szczęście dzisiaj – w czasach profesjonalnej armii – te stereotypy uległy radykalnym zmianom. Świadomość polityczna Polaków nie jest jeszcze w pełni jednoznacznie określona. Dotyczy to np. świadomości historycznej, będącej jednym ze wskaźników tzw. kultury politycznej. Przykładem jest tu wypełnianie „białych plam” w historii narodu. Prezentowane, obok rzeczowego kontekstu historii Polski, przykłady jednostronnej oceny zdarzeń – rodzą niepotrzebne podziały. Niekorzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa są też niekiedy uprzedzenia wobec mniejszości narodowych

¹³ Por. S. Koziej, F. Wołkiewicz, *Podstawowe...*, s. 21.

i religijnych. Daje się jeszcze zaobserwować zachowania o charakterze ksenofobicznym, które manifestują się okazywaniem jawnej niechęci wobec przedstawicieli mniejszości narodowych w Polsce. Nurt ten dominuje wśród ugrupowań skrajnych szermujących hasłami zagrożenia dla polskich interesów narodowych. Istotne znaczenie dla skuteczności i tempa przemian w Polsce ma przewyższenie recesji. Powodzenie przeobrażeń jest w znacznym stopniu uwarunkowane powodzeniem prowadzonych reform, stabilizacją struktur państwa i podniesieniem efektywności ich funkcjonowania.

Długofalowe bezpieczeństwo Polski zależy od jej integracji z instytucjami demokratycznego Zachodu, a ta dokona się jedynie pod warunkiem odpowiadania kryteriom sprawnie funkcjonującej demokracji. Zatem wszelkie czynniki opóźniające dopełnienie procesu demokratycznej transformacji kryją w sobie zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Obecne stadium reform nie stwarza zagrożenia dla spójności państwa oraz jego wiarygodności jako partnera współpracy gospodarczej. Stosunkowo najszybciej postępuje integracja polityczna nowego ustroju¹⁴.

Odrębnym zagadnieniem są problemy związane z procesem prywatyzacji i reprivatyzacji. Nieprawidłowości oraz zahamowania w procesach prywatyzacji mogą w skali kraju spowodować niezadowolenie społeczne, które może stworzyć niebezpieczeństwo hamowania transformacji ekonomicznej. W płaszczyźnie międzynarodowej skutkować mogą zahamowaniem napływu inwestycji zagranicznych oraz opóźnieniem procesu wyrównywania poziomu z krajami „starej Unii Europejskiej”. Należy podkreślić, że obok zróżnicowania przestrzennego mamy w Polsce do czynienia z postępującą degradacją środowiska, która potęguje zagrożenia ekologiczne wywierające (nie do końca zbadany) wpływ na stan świadomości Polaków. O możliwościach zaspokajania finansowych i rzeczowych potrzeb systemu obronnego państwa, w tym sił zbrojnych RP, decydują warunki ekonomiczne. Możliwości finansowania systemu obronnego państwa decydują nie tylko o sytuacji sił zbrojnych, ale także determinują sytuację przemysłu obronnego, utrzymywanie i uzupełnianie strategicznych rezerw państwowych i specjalistycznych, w tym rezerw mobilizacyjnych.

Problematyka zagranicznych stosunków ekonomicznych (handel, zadłużenie oraz spowolnienie gospodarcze) stanowi jeden z istotnych problemów związanych zarówno z rozwojem ekonomicznym, jak i z bezpieczeństwem Polski. Głównymi partnerami handlowymi Polski są obecnie państwa Unii Europejskiej.

Ważny dla bezpieczeństwa państwa jest problem samowystarczalności surowcowej, szczególnie w zakresie surowców energetycznych (węgiel kamienny, brunatny, gazu ziemnego i ropy naftowej) oraz komponentów dla przemysłu metalurgicznego, chemicznego, farmaceutycznego itp. Polska jest samowy-

¹⁴ Por. S. Kurek, *Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, [w:] *Gospodarka wybranymi zasobami naturalnymi w Polsce a bezpieczeństwo ekonomiczne*, praca zbiorowa pod kier. nauk. J. Płaczka, AON, Warszawa 1999, s. 33.

starczalna, jeśli chodzi o zabezpieczanie potrzeb na węgiel kamienny i brunatny oraz gaz koksowniczy. Problemem natomiast może być zaspokojenie popytu na gaz ziemny, większość tego surowca importujemy bowiem z Rosji. W przypadku przerwania dostaw importowych oraz zachowania priorytetu zaopatrzenia odbiorców komunalnych znacząca liczba przedsiębiorstw, szczególnie w branży chemicznej, metalurgicznej i nawozów sztucznych, musiałaby ograniczyć lub przerwać produkcję. W zakresie dostaw ropy naftowej istnieje możliwość dywersyfikowania źródeł jej zakupu (Norwegia, kraje arabskie). Niemniej zakłócenia w jej dostawach mogą rzutować negatywnie na zaopatrzenie rynku, w tym na funkcjonowanie przemysłu chemicznego, farmaceutycznego itp.

Import surowców nieenergetycznych w całości zaspokaja potrzeby w zakresie dostaw rudy żelaza, rudy aluminium oraz komponentów do wytwarzania uszlachetnionych gatunków stali niezbędnych dla przemysłu obronnego, łożyskowego, narzędziowego itp. W odróżnieniu od dostaw gazu i ropy naftowej zaopatrzenie przemysłu w importowane składniki nie powinno stwarzać większych problemów, są one bowiem dostępne na wielu rynkach zagranicznych.

Istotnym czynnikiem wewnętrznym warunkującym bezpieczeństwo państwa jest świadomość i edukacja obywateli oraz szeroko pojęta „edukacja dla bezpieczeństwa”. Wraz ze zmianą ustroju politycznego nastąpiła w Polsce zmiana świadomości społecznej obywateli. Jej wyznacznikiem jest prezentowany przez obywatela system wartości, obejmujący tak wiedzę, jak i opinie, poglądy, postawy i zachowania. Świadomość społeczna, a zwłaszcza świadomość obywateli, uległa generalnie obniżeniu. Obserwuje się swoistą niespójność postaw: z jednej strony społeczeństwo bardzo wysoko ceni wojsko, jako instytucję społecznego zaufania, z drugiej zaś strony – absolutnie neguje potrzebę i chęć własnych świadczeń na rzecz wojska i obronności.

Edukacja i wychowanie proobronne społeczeństwa winny być istotnym czynnikiem polskiego modelu oświatowo-wychowawczego. Niestety, jesteśmy na początku drogi w budowie nowego ogólnokrajowego systemu kształcącego świadomość proobronną społeczeństwa. Funkcjonują luźno ze sobą powiązane ogniwa, takie jak: rodzina, szkoły, organizacje i stowarzyszenia, instytucje kulturalno-oświatowe, kościoły i związki wyznaniowe, wydawnictwa i media. Działalność ich jest jednak mocno rozproszona i niespójna. Nie wszystkie powołane do tego instytucje potrafiły dostosować się do nowych warunków i znaleźć skuteczne formy oddziaływania edukacyjnego. Dotyczy to zwłaszcza nadzwyczajnych zagrożeń czasu pokoju i w pewnej mierze obrony cywilnej. Przykładem tego mogą być wielkie powodzie na przestrzeni lat 1997–2010.

System kształcenia obronnego został poważnie zniekształcony. Młodzież kończąca edukację na poziomie szkoły podstawowej nie spotyka się z problematyką obronności w systemie szkolnym. Ma to wyraźne negatywne skutki w procesie przygotowania do obowiązków służby wojskowej, dlatego zawieszono pobór przechodzący na armię zawodową.

Na **plaszczynie wewnętrznej** uwarunkowania polityczne bezpieczeństwa ekonomicznego są kreowane przez sferę polityczną – politykę bezpieczeństwa państwa, i uwidoczniane na płaszczynie społeczno-gospodarczej, przede wszystkim przez określenie celów, zadań i systemu organizacyjnego.

Uwarunkowania polityczne bezpieczeństwa ekonomicznego są ściśle powiązane z uwarunkowaniami ekonomicznymi, gdyż wypływają z siebie wzajemnie i nie mogą samodzielnie występować. Ponadto przynależą im rola kreatywnego i konstruktywnego kształtowania polityki bezpieczeństwa ekonomicznego, bowiem nadają one formę zinstytucjonalizowaną uwarunkowaniom kształtowania tego bezpieczeństwa¹⁵. Jednocześnie szerokość i głębokość powiązań między grupami uwarunkowań bezpieczeństwa ekonomicznego powoduje, iż stają się one dla siebie wzajemnie weryfikatorami.

Kolejną grupą uwarunkowań bezpieczeństwa ekonomicznego są **uwarunkowania obronno-militarne**. Zauważa się dużą złożoność tej grupy, gdyż składowe jej są pochodną uwarunkowań politycznych i ekonomicznych. Ten obszar uwarunkowań wypływa z założeń polityki bezpieczeństwa państwa przez nałożenie na gospodarkę narodową konieczności zaspokajania militarnych potrzeb państwa. Stanowią one duży zbiór czynników, które mogą warunkować utratę lub utrzymanie, a nawet wzrost poziomu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Odnosi się to do wszystkich stanów, tzn. pokoju, zagrożenia militarnego i wojny. Czynniki z tego obszaru mogą zarówno sprzyjać, jak i ograniczać kształtowanie się bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Wyszczególnione stany, w jakich może się znajdować państwo, są wypadkową zaistniałych konfliktów społecznych i narodowościowych.

Czynniki wpływające z obszaru obronno-militarnego są bodźcem do tworzenia i ciągłej aktualizacji systemu działań w sferze gospodarczej, działającego pod kątem jej struktur i wymagań, jakie są stawiane przez określone podmioty bezpieczeństwa państwa. Oznacza to, że uwarunkowania obronno-militarne są obszarem złożonym i rozwiązywalnym za pomocą działań wieloetapowych, gdyż wypływa to ze stopnia zmienności sytuacji, w jakiej się znajduje dany kraj.

Kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego zależy od stanu, w jakim może się znajdować państwo. W każdym z nich ujawniają się inne problemy do rozwiązania:

1. **W stanie pokoju** – w skali makro – uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego skupiają się w trzech grupach:
 - a) uwarunkowaniach kreacyjnych, które są związane z tworzeniem polityki bezpieczeństwa państwa, z uszczegółowieniem jego potrzeb w dziedzinie bezpieczeństwa ekonomicznego;

¹⁵ Por. Z. Stachowiak, *Identyfikacja narodowej i sojusznicznej strategii obronnej i ich relacje do strategii bezpieczeństwa i bezpieczeństwa ekonomicznego*, [w:] *Podstawy, mechanizmy i procedury kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojusznicznej strategii obronnej*, red. nauk. Z. Stachowiak, AON, Warszawa 2002, s. 84.

- b) uwarunkowaniach realizacyjnych (funkcjonalnych), które są zauważalne w trakcie urzeczywistniania polityki bezpieczeństwa, przy tworzeniu, utrzymaniu i rozwoju systemu obronnego;
 - c) uwarunkowaniach weryfikacyjnych (korygujących) spełniających zadania badawczo-kontrolne wobec dwóch pierwszych grup uwarunkowań.
2. **W stanie zagrożenia** – uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego skupiają się w dwóch grupach: realizacyjnej i weryfikacyjnej (grupa kreacyjna jest wykorzystywana w ograniczonym stopniu). Działania te mają na celu zapewnienie niezbędnego minimum do przetrwania ludności. Sfera gospodarcza przygotowuje się do zaspokajania potrzeb w większym stopniu wojska niż ludności cywilnej.
3. **W stanie wojny** – działania nadal będą się skupiać na obszarach realizacyjnym i weryfikacyjnym, lecz przy położeniu większego nacisku na ten ostatni, gdyż w trakcie działań wojennych będą narastały czynniki negatywne wymagające odpowiednich reakcji.

Na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego duży wpływ będą miały **uwarunkowania społeczne**, które skupiają w sobie szereg uwarunkowań socjalno-bytowych, kulturowych, oświatowych itp. Stanowią o nich warunki bytowe i społeczne ludności (ochrona zdrowia, system rentowo-emerytalny, kultura, oświata, sport itd.). Analiza tego obszaru uwarunkowań ukazuje poziom życia społeczeństwa oraz kierunki, które należy obrać, aby zapewnić dobrobyt jednostki. Uwarunkowania społeczne wiążą się ściśle z uwarunkowaniami politycznymi i ekonomicznymi i w dużym stopniu od nich zależą.

Duże znaczenie dla bezpieczeństwa ekonomicznego mają **uwarunkowania geostrategiczne**. Z jednej strony nie mamy żadnego wpływu na fizyczne ukształtowanie kraju, jego klimat, ilość zasobów naturalnych, położenie względem innych państw, z drugiej strony możemy kształtować liczbę ludności, sieć komunikacyjną itd. Z obszaru tych uwarunkowań, często w decydującym stopniu, wypływa miejsce zajmowane przez kraj w hierarchii światowej¹⁶.

Bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne mają **uwarunkowania infrastrukturalne**, znajdują one bowiem odbicie we wszystkich omawianych dotychczas grupach uwarunkowań. Uwarunkowania te wpływają na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego w następujący sposób:

- a) w wymiarze ekonomicznym koncentrują się na problemie niepodzielności nakładów w skali zaangażowania poszczególnych rodzajów kapitału, pracochłonności i kapitałochłonności przedsięwzięć, a także na kwestiach zmian jakościowych;
- b) w wymiarze społecznym są to działania administracji państwowej i samorządowej na rzecz zapewnienia odpowiedniej sytuacji prawno-ekonomicznej społeczeństwa;

¹⁶ Ibidem, s. 89.

- c) w wymiarze techniczno-organizacyjnym są one odpowiedzialne za zarządzanie i koordynowanie procesów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego, a także kształtowanie cech niezbędnych do realizacji tych przedsięwzięć, tj. dużej mobilności, żywotności przestrzennej, jedności funkcjonalnej itd.

Uwarunkowania infrastrukturalne winny zapewniać takie rozwiązania, które sprzyjałyby rozwojowi poziomu bezpieczeństwa jednostki, podmiotów gospodarczych, gałęzi przemysłu, aż do bezpieczeństwa narodowego.

Streszczenie

Wpływ czynników warunkujących poziom bezpieczeństwa państwa

Podjęte w artykule rozważania dotyczące kształtowania bezpieczeństwa państwa były, są i będą bardzo ważne. Bezpieczeństwo państwa w ostatnich latach bardzo się zmieniło poprzez zmiany, jakie zaszły w Polsce, jak również w Europie Środkowej i Wschodniej, powstały nowe uwarunkowania bezpieczeństwa. Państwo funkcjonuje w bliższym i dalszym otoczeniu międzynarodowym mającym wpływ na tworzenie się i funkcjonowanie różnych uwarunkowań dotyczących bezpieczeństwa, jak i gospodarki narodowej.

Ogólnie uwarunkowania bezpieczeństwa państwa można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Należy podkreślić, że na płaszczyźnie zewnętrznej uwarunkowania polityczne bezpieczeństwa ekonomicznego odnoszą się do określonego bloku państw (organizacji), a także do charakteru stosunków wypracowanych z innymi państwami i organizacjami.

W zbiorze uwarunkowań wewnętrznych polityki bezpieczeństwa państwa dostrzec i wyróżnić trzeba przede wszystkim czynniki polityczne, ekonomiczne, społeczne itp., które mogą mieć charakter kreatywny, jak i destrukcyjny. Jeśli nabierają charakteru destrukcyjnego, to nie tylko osłabiają one potencjał państwa, ale również zwiększają jego podatność na presje zewnętrzne. Nieuniknione koszty społeczne kryzysu gospodarczego, przeprowadzanych głębokich reform rynkowych, a zwłaszcza bezrobocie, sprzyjają szerzeniu się frustracji, rozprężenia, wzrostowi przestępczości i innych patologicznych zjawisk społecznych.

Summary

The factors which impact determine the level of the state security

The deliberations undertaken in this article relate to the state security have been and are still of great importance. The changes that have taken place in recent years in Poland, the East and Middle Europe have also influenced the state security which resulted in new conditions for the state security. The state functions in closer and farther international environment which shapes the creation and influence functioning of different issues concerning the state security and economy. General condition of the state security can be divided into internal and external factors. It should be stressed that external factors that determine political conditions of economic security refer to the particular block of states (organizations) and also to the kind of relationship elaborated between other states and organizations. In the collection of internal conditions of the policy of state security, first of all, we should notice and point out the political, social, economic and other factors which can have either creative or destructive character. When they assume a destructive character then not only do they weaken the state's potential but also increase its vulnerability to external pressures. The unavoidable social costs of economic crises, conducted profound market reforms, especially unemployment, create favorable conditions for increased crime, slackness, frustration and other pathological social phenomena.